

Sektsioonide ja ettekannete tutvustused (seisuga 2.11.2004)

Sügiskooli töö on jaotatud viide sektsiooni ning sektsioonide jaoks vajaliku lugemismaterjali (v.a. terviklikud raamatud) koopiad saab registreerunud osaleja võtta semiootika osakonna raamatukogust:

1. RAHVAKULTUUR JA IDEOLOOGIA

Moderaatorid: Ott Heinapuu, Renata Sõukand

Sektsiooni raames peab folkloori uurija **Mare Kõiva** ettekande teemal „**Rahvaluule mütologiseerimine ja demütologiseerimine**“.

Sektsioon keskendub küsimustele: Millistelt alustelt defineeritakse rahvakultuuri? Miks nimetatakse mingit nähtust rahvakultuuriks? Kes tõmbab piire ja millistest motiividest ajendatult? Vaatluse alla tulevad erinevad koolkondlikud traditsioonid, mis piiritlevad rahvakultuuri erinevalt, vastavalt oma „mütoloogiatele“. Miks tõstetakse ennast rahvakultuuri abil esitledes kilbile just teatud folkloorsed vormid (nt. eesti rahvakultuuris regivärss) ning teistest peaaegu et vaikitakse? Näitematerjalina vaadeldakse eesti rahvakultuuri, mille ideoloogilise konstrueerimise teatud etappe saab tüpoloogiliselt võrrelda saksa rahvakultuuri kujundamise protsessidega. Tõeliselt väarikal rahval peab olema võimas mütoloogia.

Kirjandus:

1. Bruce Lincoln "Discourse and the Construction of Society: Comparative Studies of Myth, Ritual, and Classification" Oxford University Press, 1992. Luggeda peatükk: "Reflections on Myth and Society" lk. 141-171, märkused: lk. 222-230
2. Jonathan Z. Smith "Differential Equations: On Constructing the 'Other'". The Arizona State University Annual Lecture in Religion. March 5, 1992.
http://www.asu.edu/clas/religious_studies/home/1992lec.html
3. Bruce Lincoln "The Rhetoric of Bush and Bin Laden" <http://www.fathom.com/feature/190152/>
4. Bruce Lincoln "Mr. Atta's Meditations, Sept. 10, 2001: A Close Reading of the Text" <http://marty-center.uchicago.edu/webforum/122002/commentary.shtml>

2. MEEDIA JA IDEOLOOGIA

Moderaatorid: Eva Kübar, Andreas Ventsel

Sektsioonis peetakse kaks ettekannet, mis kõrvutavad massimeedia uurimiseks kasutatavaid mudeleid ja mõisteid (sh. ka „ideoloogia“ mõistet).

Massikommunikatsiooni uurija **Andres Kõnno** ettekanne on teemal „**Meedia: protsess või produkt?**“.

Hüpoteesi esitamine tähendab nii uurimisobjekti defineerimist kui ka probleemi seletamiseks vajaminevate meetodi(te) aktsepteerimist. Juttu tuleb sellest, milline uurimisobjekt on massimeedia semiootika jaoks ja kuidas seda erinevate mudelite abil on võimalik kirjeldada. Semiootiline kirjeldusviis asetab põhirõhu küsimusele sellest, kuidas ümbritsev keskkond tähenduslikuks muutub. Sellele vastamiseks on võimalik kasutada erinevaid mudeleid. Ettekande põhisisuks ongi võrrelda Lotmani kultuurisemiootika, Peirce'i loogika ja Saussure'i lingvistika mõjutusi meedia kui „infokeskkonna“ määratlemisele uurimisobjektina. Ettekande teine pool kirjeldab dilemmasid, mis kerkivad esile infokeskkonna uurimiseks kasutatava mõistestiku rakendamisel.

Kirjandus:

1. "A handbook of qualitative methodologies for mass communication research" edited by Klaus Bruhn Jensen & Nicholas W. Jankowski, London ; New York : Routledge, 2002 [1991]. lk.1-43

Avaliku teksti uurija **Maarja Lõhmus** peab ettekande teemal "**Meediateksti tähenduse ideoloogilise suunamise mehhanismidest**"

Ettekandes arutlen meediatekstide tähenduse moodustamise ja kujuteldava kollektiivse vastuvõtu üle, samuti vastuolude üle selle kui ühtse protsessi elementide vahel. Meediatekstide potentsiaalsete tähenduste suunamine ja piiritlemine on meediaprotsessi üks keskseid funktsioone, mis on praktikas avalikkuse eest varjul, nii nagu on varjul meediatekstide ideoloogilise suunamise mehhanismid. Uurime neid lähemalt teoreetiliselt, praktiliste näidete ja harjutuste varal.

Kirjandus:

1. Teun van Dijk „Ideology : a multidisciplinary approach“. London [etc.] : Sage, 1998. lk.1-14, 313-320
2. Jürgen Habermas „Avalikkuse struktuurimuutus“. Tallinn : Kunst, 2001. lk. 51-77

3. LAVASTAMINE JA IDEOLOOGIA

(Sektsiooni registreerumisel valida märksõna "teater")

Moderaator: Ester Võsu

Sektsiooni raames peab ettekande Linnateatri lavastaja **Jaanus Rohumaa** „**Lavastaja pea**“.

VI semiootika sügiskooli teatrisektsioon keskendub lavastuse valmimisele. Lavastusprotsessi käiku võib ideoloogia sekkuda lavastaja teadlikul valikul, samas suhestuvad niihästi lavastaja kui näitlejad

igapäevaselt erinevate ühiskonnas esinevate ideoloogiatega, mis võivad muutuda seeläbi samuti lavastamise käiku mõjutavateks osalisteks. Nii materjali valik kui selle tõlkimine lavastuseks võivad olla punktideks, milles hakkavad toimima ideoloogilised märgiprotsessid. Valminud lavastus pole suletud süsteem, vaid põimub teistes ühiskonna valdkondades toimivate ideoloogiate ilmingutega. See põimumine, selle eesmärk ning tulemus võivad olla kavatsuslikud või juhuslikud.

Kirjandus:

1. muinasjutt „Punamütsike“
2. „Intervjuu Jaanus Rohumaaga 11.märtsil 1999“ Rmt:"Lavastajaraamat: 12 intervjuud Eesti lavastajatega" koostanud Ingo Normet ; toimetanud Reet Neimar ja Mati Unt. Tallinn : Eesti Teatriliit : Eesti Muusikaakadeemia, Kõrgem Lavakunstikool, 2001 (Tallinn : Tallinna Raamatutrükikoda) lk.329-366
3. Alter, Jeans „A Sociosemiotic Theory of Theatre“. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1990. Lugada ptk. „IV: Playwrights, Directors, Actors, and Their Work“ lk. 231-257

4. POPULAARTEADUSLIK KIRJANDUS JA IDEOLOOGIA

(Sektsiooni registreerumisel valida märksõna "teadus")

Moderator: Marina Grišakova

Sektsiooni raames peab ettekande füüsikateoreetik **Piret Kuusk** teemal „**Mida teha populaarteadusliku kirjandusega?**“

Loodusteadused püüavad anda kirjelduse sellest maailmast, mille keskel inimesed elavad ja tegutsevad. Sedavõrd, kuivõrd nad lähevad oma uurimistega tavakogemuse piiridest välja, peavad nad kasutusele võtma tavakeelest erineva erialakeele. Teoreetilises füüsikas on erialakeeleks matemaatika ja maailma kirjeldatakse valemite; nt väga suure (kogu Universumi) ja väga väikese (kvantosakeste) vaatlused ja katsed saavad tulemuseks anda vaid arve ja mitte vahetut tajukogemust. Populaarteaduslik tekst on erialakeelse teksti tõlge tavakeelde. Lugeja, kes ei tunne erialakeelt, ei saa populaarteaduslikust tekstist arusaamise kujundamisel toetuda erialakeelde tagasitõlkimise võimalusele. Tema võib loetust aru saada vaid nende keelte alusel, mida ta valdab.

Küsimus: milline on erinevate arusaamade ühisosa, kas nad võivad muutuda ka ühisosatuks ja mida see endaga kaasa võib tuua?

Populaarsed raamatud, mis valemiteid ei sisalda, kuid mida asjatundjal on võimalik tagasi tõlkida valemitesse:

S. Hawking. Aja lühilugu. - Akadeemia, 12/1992-4/1993.

S. Hawking. Universum pähklikoores. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002.

Populaarne raamat, mis sisaldab kirjeldust nii tavakeeles kui valemite:

J. Engelbrecht, A. Uus. Mittelineaarne dünaamika ja kaos. Tallinn, 1993.

Sektsiooni moderaator Marina Grišakova pakub omalt poolt välja järgmised punktid aruteluks:

1. Vaatamata sellele, et teaduslikud puristid võivad seda profaneerimiseks ja ülelihtsustamiseks pidada, loevad reaalteadlased populaarteaduslikke loenguid ja kirjutavad populaarteaduslikke raamatuid, hoolitsedes selle eest, et nende mõtted oleksid laiale publikule kättesaadavad. Stephen Hawking jt füüsikud on palju arutlenud selle üle, kuidas on nende teooriad Jumala (või ülemmõistuse) hüpoteesiga seotud. Millised on oletatavalt füüsikute ootused selliste esinemiste puhul? Miks ei jää nad nõ elevandiluu torni, oma erialase keele piiresse?

2. Publiku kujutlusvõimet rabanud teadusteooriate elemendid võivad muutuda massikultuuri või “ajastu mentaliteedi” osadeks (1920-30.a-tel oli maskeraadil võimalik näha “relatiivsusteooria” kostüümi). Teisest küljest omandavad need elemendid elitaarkunstis ja kirjanduses modelleeriva tähenduse ning mõjutavad peenemal ja märkamatul viisil lugeja/vaataja pertseptsiooni (tajukogemust). Kas reaalteadlasele võiks selline erialakeele tõlge tajumiskogemuse keelde huvi pakkuda? Nt see, et oletatavalt on Borgese fiktsionaalsed maailmad Cantori lõpmatute hulkade teooria alusel modelleeritud, et mõned 20. saj avangardikunsti tehnikad on mitte-Eukleidese geomeetria ja relatiivsusteooria elementide visuaaltõlgendused, et postmodernismi kirjandust kirjeldatakse kaoseteooria ja iseorganiseeruvate süsteemide metafooride abil? Paul Bouissaci arvamusel kohaselt on teoreetiliste metafooride ja mudelite interdistsiplinaarne laenamine 20. saj semiootika arengu tähtsaks teguriks.

3. Kas olete nõus Werner Heisenbergiga, kes võrdleb teaduse kontseptsioone kunstistiilidega? (“When we represent a group of connections by a closed and coherent set of concepts, axioms, definitions and laws which in turn is represented by a mathematical scheme we have in fact isolated and idealized this group of connections with the purpose of clarification. But even if complete clarity has been achieved in this way, it is not known how accurately the set of concepts describes reality. These idealizations may be called a part of the human language that has been formed from the interplay between the world and ourselves, a human response to the challenge of nature. In this respect they may be compared to the different styles of art, say of architecture or music. A style of art can also be defined by a set of formal rules which are applied to the material of this special art. These rules can perhaps not be represented in a strict sense by a set of mathematical concepts and equations, but their fundamental elements are very closely related to the essential elements of mathematics. Equality and inequality, repetition and symmetry, certain group structures play the fundamental role both in art and in mathematics”) (Physics and Philosophy, 1958, 108).

Moderaatori poolt soovitatud kirjandus:

1. Paul Bouissac. Semiotics and Surrealism// Semiotica, 1979, v. 25 – 1 / 2
2. B. Uspenski. Istorija i semiotika. (Ajalugu ja semiootika (aja taju kui semiootiline problem), vene k.). SSS (Trudõ po znakovõm sistemam) XXII, 1988;
3. M. Grishakova. Towards the Semiotics of the Observer, SSS 30.2, 2002.

5. EESTI LOODUS JA IDEOLOOGIA

(Sektsiooni registreerumisel valida märksõna "keskkond")

Moderator: Kalevi Kull

Sektsiooni raames peab ettekande **Marek Strandberg** "Märgilised mõjud tehiskeskkonnas".

Inimese harjumuste ja hoiakute kujunemisel asjus, mis puudutavad inimese suhet just looduskeskkonnaga, omavad kasutatavad tehnoloogiad, seadmed ja masinad üllatavalt jõulist märgilist ja selle kaudu ka õpetuslikku mõju. Tehiskeskkonna iseloom, millesse inimesed sünnivad määrab nendesamade inimeste käitumise terve inim põlv jooksul. Verbaalne ning tekstiline õpetus ei suuda sageli väärata neid käitumisbarjääre, mis on tehnoloogilise ümbruse poolt loodud. Tegelikkus vastandub mõttega ning isegi kui mõte tundub arukana (näiteks loodushoiu seisukohalt) ei muutu see mõte teistlaadse käitumise kujundajaks kuna asjalise ümbruse tavad, suhted, reeglid hoiavad ka inimeste käitumist ning ka äride iseloomu inimesele endale ökoloogiliselt vaenulikul rajal.

Millesse panustada arukama keskkonnahoiu põhimõtete saavutamisel: kas eritasemel õpetusse ja seadustesse või hoopis tehnoloogiliste märkide väljavahetamise?

Kirjandus (täpsustamisel):

1. Omal valikul lugeda paar Marek Strandbergi poolt kirjutatud teksti nende hulgast, mis ripuvad üleval aadressil http://www.metsas.ee/et/tekstid/marek_strandberg
2. Tim Ingold "The Perception of the Environment: Essays in livelihood, dwelling and skill" Routledge: London and New York. Lugeda ptk.15 "Tools, minds and machines" lk. 294-311 ja ptk.16 "Society, nature and the concept of technology" lk. 312-322